

»NARODNO-OBRAMBENA SEKCIJA« HRVATSKOGA KATOLIČKOG AKADEMSKOG DRUŠTVA »DOMAGOJ« (1913./1914. GODINE.)

Zlatko MATIJEVIĆ, Zagreb

Autor je na temelju postojeće znanstvene i publicističke literature te suvremene periodike i memoarskoga gradiva rekonstruirao nastanak i djelovanje »Narodno-obrambene sekcije« HKAD »Domagoj« u akademskoj godini 1913./1914. Sekcija je, prema mišljenju svojih osnivača, bila »najozbiljnija politička škola« koja je ikada postojala u Hrvatskoj sa zadaćom da proučava hrvatski narod i njegove susjede.

»Kada mislim o hrvatskoj politici, dođe mi katkada takvo raspoloženje, da ne bih govorio, nego bih lajao. Kao pas bi[h] lajao i kao tigar grizao«.

Petar GRGEC, *Krvava služba*, Zagreb, 1940., 140.

Uvod

Nastanak i djelovanje »Narodno-obrambene sekcije« (N-OS) Hrvatskoga katoličkog akademskog društva »Domagoj«,¹ jedne od najstarijih organizacija Hrvatskoga katoličkog pokreta (HKP),² nisu pobuđivali veću pozornost bivše jugoslavenske te suvremene hrvatske historiografije i publicistike. Treba odmah naglasiti da ne postoji niti jedan znanstveni ili publicistički rad koji bi bio posvećen N-OS-u. Dosadašnja je historiografija, u veoma rijetkim slučajevima, samo usputno spominjala N-OS, bez davanja pobližih obavijesti o njemu, njegovim članovima i njegovu djelovanju.

¹ O nastanku i djelovanju »Domagoja« opširnije vidi: Benedikta ZELIĆ-BUĆAN, »Djelovanje domagojskih organizacija 30-ih godina XX. stoljeća«, *Marulić*, Zagreb, 26/1993., br. 4, 582-590; Luka BRAJNOVIĆ, »Povijest jedne agonije. Zadnje godine 'Domagoja'«, *Marulić*, 27/1994., br. 1, 108-115; Ivan MARKEŠIĆ, »Početci djelovanja Hrvatskoga katoličkog akademskog društva 'Domagoj'«, u: [Zlatko MATIJEVIĆ, ur.], *Hrvatski katolički pokret*, ZR, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 309-320. Također vidi: »'Domagoj', prigodom njegove petnaestgodišnjice«, *Hrvatska Obrana*, Osijek, 20/1921., br. 278, 1.

² O ishodištima, nastanku i djelovanju HKP-a vidi: Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.-1918.*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.-1929.)*, Hrvatski institut za povijest – Dom i svijet, Zagreb, 1998.; [Z. MATIJEVIĆ, ur.], *Hrvatski katolički pokret*.

Prvi autor koji je spomenuo postojanje N-OS-a i ukratko naveo njegove aktivnosti u burnim danima neposredno prije izbijanja Prvoga svjetskog rata, bio je dr. Petar Rogulja,³ jedan od najistaknutijih pripadnika HKP-a.⁴ Gotovo pet desetljeća kasnije, na svjetlo dana izišli su radovi dvojice bivših pripadnika HKP-a, koji su imali određenog udjela u djelovanju N-OS-a. Naime, posthumno su objavljeni ulomci iz uspomena Velimira Deželića ml.⁵ i životopis Rudolfa Eckerta⁶ iz pera Petra Grgeca.⁷

³ P. Rogulja rodio se u Sarajevu 17. listopada 1888., a umro je u istom gradu 19. veljače 1920. Katolički novinar i političar. Sveučilišne studije završio je u Zagrebu. S namjerom izučavanja suvremenih socijalnih pitanja poduzimao je studijska putovanja u zemlje Zapadne Europe (Njemačka, Francuska i Belgija). Uređivao je »Riječke Novine« (Rijeka), »Novine« (Zagreb) i »Narodnu Politiku« (Zagreb). Bio je istaknuti član Hrvatskoga katoličkog seniorata (HKS) te osnivač i prvi predsjednik Hrvatske pučke stranke (HPS). O Roguljinu životu i djelu opširnije vidi: J. KRIŠTO, »Petar Rogulja i razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta: uz 80. obljetnicu smrti«, *Croatia christiana periodica*, Zagreb (dalje: CCP), 25/2001., br. 47, 207-223.

⁴ Vidi: P. ROGULJA, »Pred zoru. (Prilog ideologiji katoličkoga pokreta u Hrvatskoj)«, *Luč*, Zagreb, 1916./1917., br. 1, 133-134. Isti je članak objavljen i kao posebna knjižica. Vidi: P. ROGULJA, *Pred zoru. (Prilog ideologiji katol. pokreta u Hrvatskoj)*, /Preštampano iz »Luč« 1916.-17./, Zagreb, 1916. O N-OS-u se govori na str. 11-12. Dio Roguljina članka u kome se spominje N-OS kasnije su objavljivali ili se na njega pozivali sljedeći autori: Augustin (Ivo) GUBERINA, *Preuzvišeni gospodine!*, /umnoženo na ciklostilu/, [Šibenik, 1933.], 31-32; NON QUIS, SED QUID [A. GUBERINA], *Sukob dviju ideja (Domagojizma i Kat. Akcije) u hrvatskom katolicizmu*, /tiskano kao rukopis/, s.l. & s.a. [Zagreb, 1937.?], 14-15; Luka VINCETIĆ, »Organizirani katolicizam – Moderni katolički pokret«, *Kana*, Zagreb, 18/1987., br. 2 (190), 24; Dragutin KNIEWALD, *Sluga Božji dr Ivan Merz*, Župski ured sv. Petra Zagreb, drugo izmijenjeno i prošireno izdanje, Zagreb, 1988., 198; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 420-421; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike*, 48-49; ISTI, »Hrvatski katolički seniorat i politika (1912.-1919.)«, CCP, 24/2000., br. 46, 131; ISTI, »Politička orijentacija dijela hrvatskih katoličkih seniora u Slavoniji od objave 'Svibanjske deklaracije' Jugoslavenskog kluba u Beču do osnutka Hrvatske pučke stranke (1917.-1919.)«, *Scrinia slavonica*, Slavonski Brod, 1/2001., 199.

⁵ [Ante KRMPOTIĆ, priredio], »Kakvi smo bili (ulomci). Velimir Deželić ml. (1888-1976)«, *Hrvatska*, Zagreb, 1994., br. 1, 23-26 (poglavlje: »Stvaranje narodne obrambene sekcije 1913. g.«). Originalni tekst Deželićevih uspomena o N-OS-u nalazi se u privatnom posjedu. Vidi: V. DEŽELIĆ ml., *Kakvi smo bili? Zapisi mojoj unučadi 1909-1914*, IVa, /strojopis/, Zagreb, 1971., 173-182 (poglavlje: »Gdje su nam granice?«). U vrijeme nastanka i djelovanja N-OS-a V. Deželić ml. bio je u Münchenu na sveučilišnim studijima, ali je stajao u čvrstim vezama s »domagojcima«, koji su ga o svemu podrobno izvještavali. U tome se osobito isticao njegov brat Stanko. Nakon početka Prvoga svjetskog rata, njemačka je policija zaplijenila svu Deželićevu korepondenciju s domovinom i sve pisane materijale vezane uz djelovanje N-OS-a. On je kasnije došao u posjed »knjige zapisnika« N-OS-a, za razdoblje od 3. studenoga 1913. do 17. lipnja 1914., koja mu je poslužila prilikom pisanja uspomena. (Vidi: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 23.) Dijelovi Deželićevih uspomena korišteni su kod: Z. MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički seniorat«, 131. V. Deželić ml. rodio se u Beču 26. svibnja 1888., a umro je u Zagrebu 10. ožujka 1976. Književnik i političar. Studirao je filozofiju u Zagrebu, a pravne znanosti i kameralistiku na sveučilištima u Zagrebu, Beču i Münchenu. Bio je osnivač i urednik omladinskog lista »Krijes«, odnosno »Mladost« (Zagreb) te »Popularne naučne knjižnice« Društva sv. Jeronima. Jedan je od najistaknutijih članova HKS-a. Kao član HPS-a bio je narodni zastupnik u Privremenom narodnom predstavništvu (1919.-1920.) i Ustavotvornoj skupštini Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1920.-1923.).

⁶ R. Eckert rodio se u Travniku 27. veljače 1889., a umro je u Rijeci 12. ožujka 1915. Katolički novinar. Godine 1909. izabran je za predsjednika HKAD »Domagoj«, a već je sljedeće godine postao urednik »Luči« (Zagreb). U Münchenu i Louvainu studirao je nacionalnu ekonomiju, sociologiju i filozofiju. Jedan je od ideologa i najznačajnijih promicatelja ideja HKP-a. Uređivao je »Riječke Novine« i »Novine«. Bio je član HKS-a.

⁷ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, HKD Sv. Ćirila i Metoda (Sv. Jeronima), Zagreb – »Zvona«, Rijeka, Rijeka, 1995., 237-242. Povjesničarka Zelić-Bučan u svom prikazu Grgecove knjige spominje N-OS i neke od njegovih aktivnosti, ali ne donosi nikakve nove podatke, nego se čvrsto drži onoga što je napisao Eckertov životopisac. (Vidi: B. ZELIĆ-BUČAN, »Dr. Rudolf Eckert i prvo desetljeće hrvatskoga katoličkoga pokreta«, *Marulić*, 30/1997., br. 5, 931-932.) Grgecove obavijesti o N-OS-u korištene su u sljedećim radovima: Z.

Luka Perinić⁸ je u svojim sjećanjima usputno spomenuo i N-OS.⁹ Jedan od vodećih članova N-OS-a, Kamilo Firinger,¹⁰ objavio je nekoliko godina poslije završetka Prvoga svjetskog rata svoja razmišljanja o toj značajnoj »domagojskoj« organizaciji (»sekciji«).¹¹

Važan izvor za istraživanje djelovanja N-OS-a je »Đački Vijesnik«, prilog časopisa »Luč«, koji je u svojim pojedinim brojevima donosio informacije o radu »Sekcije«.¹²

Cilj je ovoga rada da na temelju znanstvene i publicističke literature te dostupnih izvora prikaže nastanak i djelovanje N-OS-a u akademskoj godini 1913./1914.

Osnutak »Narodno-obrambene sekcije« HKAD »Domagoj« (1913.)

Jedan od neposrednih povoda za nastanak N-OS-a bila je teška politička situacija u banskoj Hrvatskoj u razdoblju neustavne vladavine i uvođenja komesarijata (1912.-1913.). Naime, nakon ostavke bana dr. Nikole pl. Tomašića i imenovanja dr. Slavka pl. Cuvaja (1912.) za bana Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, hrvatska parlamentarna politika odlazi na – »ugar«.¹³ Odlukom novog bana Hrvatski je sabor, krajem siječnja 1912., raspušten, jer »po stranačkom sastavu svom ne pruža nikoji izgled u uspješan rad«.¹⁴ Gotovo pune dvije godine u banskoj Hrvatskoj nije bilo ni spomena o parlamentarnom životu. Cuvajevo je banovanje počelo velikim zapljenama novina i »discipliniranjem« tiska.¹⁵ Prve demonstracije hrvatske studentske i srednjoškolske mladeži protiv Cuvaja izbile su u Zagrebu već u siječnju 1912., a nastavile su se i tijekom veljače. Usprkos primjeni oštrih redarstvenih mjera, događaji u Zagrebu imali su svoj odjek i u drugim dijelovima

MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički seniorat«, 131; J. KRIŠTO, »Petar Rogulja«, 215. P. Grgec rodio se u Kalinovcu kod Đurđevca 16. veljače 1890., a umro je u Zagrebu 22. kolovoza 1962. Književnik, publicist, katolički javni djelatnik i političar. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata dospio je u talijansko zarobljeništvo (1917.). U svibnju 1918. došao je u Nocero Umbro (Sicilija), u logor »jugoslavenskih časnika-dragovoljaca«. Preko Soluna vratio se u domovinu. Bio je član HKS-a. Politički je djelovao kao član HPS-a. Uređivao je više časopisa i listova: »Hrvatska Prosvjeta« (Zagreb), »Luč«, »Narodna Politika«, »Selo i Grad« (Zagreb) i dr. Nakon završetka Drugoga svjetskog rata komunističke su ga vlasti osudile na višegodišnju robiju.

⁸ L. Perinić rodio se u Brusju na otoku Hvaru 13. veljače 1906., a umro je u Zagrebu 5. ožujka 1999. Nakon završetka studija u Firenzi i u Zagrebu zaposlio se u HKD sv. Jeronima (1928.). Jedan je od organizatora »Hrvatskih socijalnih tjedana« (Zagreb). Bio je član HKS-a.

⁹ L. PERINIĆ, »Iz moje ladice – IX. 'Domagoj' – povodom 90. obljetnice osnutka«, *Marulić*, 29/1996., br. 6, 1055.

¹⁰ K. Firinger rodio se u Daruvaru 20. veljače 1893., a umro je u Osijeku 21. ožujka 1984. Studij prava s doktoratom završio je u Zagrebu (1921.). Od 1922. do 1946. bio je odvjetnik u Osijeku. Godine 1956. njegovom je zaslugom osnovan Historijski arhiv u Osijeku, kojemu je bio direktor do umirovljenja (1977.). Bio je član HKS-a. U doba Kraljevine SHS bio je aktivni član HPS-a i brojnih ostalih organizacija poniklih iz HKP-a.

¹¹ K. FIRINGER, »Naša narodnoobrambena generacija«, *Luč*, 17/1921., br. 2, 55-59.

¹² Vidi: *Đački Vijesnik*, Prilog »Luč« (dalje: *DV*), Zagreb, 1913./1914., br. 1-2; 3-4; 5-6; 7-8; 9-10; 11; 12-13; 14-15; 16; 17; 18; 19-20.

¹³ Josip HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, prvi dio, August Cesarec, Zagreb, 1989., 314.

¹⁴ *Isto*.

¹⁵ Jaroslav ŠIDAK, Mirjana GROSS, Igor KARAMAN i Dragovan ŠEPIĆ, *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914.*, Školska knjiga, Zagreb, 1968., 276.

banske Hrvatske te Dalmaciji i Istri. Sarajevska je mladež također organizirala demonstracije u znak solidarnosti s đaštvom u Hrvatskoj. Vijest da je tom prilikom ranjen jedan gimnazijalac potaknula je demonstracije u većini srednjih škola u banskoj Hrvatskoj. Pokušaj njihova nasilnog suzbijanja nije imao učinak koji su vlasti očekivale. Naime, zagrebačka je mladež pozvala – 12. ožujka 1912. – sve srednjoškolce na opći štrajk, na koji je vlada odgovorila zatvaranjem škola u trajanju od mjesec dana.¹⁶

Prilikom studentskih demonstracija na Zagrebačkom sveučilištu, koncem siječnja i početkom veljače 1912., »domagojci« nisu nimalo zaostajali za svojim kolegama.¹⁷ Sa studentima prava i filozofije solidarizirali su se i zagrebački studenti teologije, te je, u zgradi Sveučilišta, bogoslov Stjepan Bakšić¹⁸ održao »vrlo vatren govor za slobodu Hrvatske«.¹⁹ Ipak, bogoslovi nisu mogli prihvatiti poziv da se pridruže ostalim studentima prilikom demonstracija, jer ih je u tome, kako je objasnio Bakšić, priječio »kućni red« kome su bili podvrgnuti i predstojeći blagdan Svijećnica.²⁰

Đački pokret i studentske demonstracije prestali su tek uvođenjem komesarijata, početkom travnja 1912.²¹ Za kraljevskog je komesara (povjerenika) imenovan – ban Cuvaj. Prva zadaća bivšeg bana i novoustoličenog komesara bila je borba protiv oporbenog tiska: uvedena je preventivna cenzura i visoka kaucija te obustavljena kolportaža.²²

Jedna od posljedica nesnosnih odnosa u banskoj Hrvatskoj nakon uvođenja komesarijata bio je i neuspjeli atentat Luke Jukića na komesara Cuvaja.²³ Nekoliko mjeseci kasnije, u prosincu 1912., Cuvaj je otišao na »duži dopust«, s kojeg se više nije vratio na vlast u Hrvatskoj. Opuštenog komesara privremeno je zamijenio dr. Karoly Unkelhäuser.²⁴ Krajem srpnja 1913. za novog je kraljevskog komesara imenovan dr. Ivan barun Skerlec, na koga je, na rođendan cara i kralja Franje Josipa I. (18. kolovoza), koji se slavio kao državni praznik, pucao Stjepan Dojčić, povratnik iz Sjedinjenih Američkih Država. Krajem stu-

¹⁶ Vidi: J. HORVAT, »Zapisci iz nepovrata. (Kronika okradene mladosti – 1900-1919).«, u: [Marijan MATKOVIĆ, ur.], *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, JAZU, Zagreb, 1983. br. 400, 38-39; Zora RUKLJAČ, »Iz dnevnika jedne djevojčice. Zagreb, srpanj 1911 – listopad 1912.«, u: [M. MATKOVIĆ, ur.], *nav. dj.*, 362-374.

¹⁷ P. GRGEC, *nav. dj.*, 165-167.

¹⁸ S. Bakšić rodio se u Cvetkoviću kod Jastrebarskog 15. prosinca 1889., a umro je u Budrovcu kod Đurđevca 7. kolovoza 1963. U Zagrebu je studirao teologiju (1909.-1913.). Za rimokatoličkog je svećenika zaređen 1913. Nakon Zagreba, studije je nastavio na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu (1913.-1915.). U Innsbrucku je stekao doktorat iz filozofije (1915.) i teologije (1918.). U razdoblju od 1919. do 1924. na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu predavao je osnovno bogoslovlje. Od 1925. do 1936. bio je na istom Fakultetu redoviti profesor. U dva je navrata (1935./36. i 1940./1941.) bio dekan Bogoslovnog fakulteta. Bio je član Hrvatske bogoslovne akademije. Godine 1930. postao je kanonik te katedralni i varaždinski arhiđakon. Od 1953. bio je generalni vikar nadbiskupije zagrebačke, papin komornik, te apostolski protonotar. Svojim znanstvenim radom znatno je pridonio utvrđivanju hrvatskoga teološkog i filozofskog nazivlja. Bio je član HKS-a i HPS-a, na čijim se izbornim listama više puta neuspješno kandidirao.

¹⁹ P. GRGEC, *nav. dj.*, 165.

²⁰ *Isto.*

²¹ J. ŠIDAK i dr., *nav. dj.*, 276-277.

²² *Isto.*, 277.

²³ J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, 317-318. Također usporedi: Ante PAVELIĆ, *Doživljaji*, Naklada Starčević, Zagreb, 1996., 55-82 (poglavlje: »Atentat na bana Cuvaja«).

²⁴ J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, 321.

denoga 1913. komesarijat je ukinut, a nekoliko dana kasnije – 1. prosinca – dotadašnji je komesar imenovan banom.²⁵ Uskoro su održani i posljednji izbori za Hrvatski sabor u Austro-Ugarskoj Monarhiji (1913.).

Tijekom neustavne vladavine i komesarijata u banskoj Hrvatskoj dogodilo se nekoliko važnih događaja u povijesti HKP-a: 1. u Rijeci, koja nije bila u sastavu banske Hrvatske, pokrenut je hrvatski katolički politički dnevnik »Riječke Novine«, 2. organiziran je Hrvatski katolički seniorat i 3. osnovan je N-OS.

Pokretanje »Riječkih Novina« i njihov odnos prema »narodnom jedinstvu« Srba, Hrvata i Slovenaca (1912.-1914.)

Kada je 1910. u Zagrebu prestao izlaziti kontroverzni dnevnik »Hrvatstvo«,²⁶ riječki su kapucini, predvođeni o. Bernardinom Škrivanićem,²⁷ željeli pokrenuti svoj politički dnevnik. O toj se ideji među članovima »Domagoja« raspravljalo već koncem 1910. Čini se da su riječki kapucini imali »neki dogovor« s bivšim »domagojcima« R. Eckertom i P. Roguljom, odnosno dvojicom budućih istaknutih članova Seniorata, glede njihova pridobivanja za taj novinski pothvat.²⁸ Zaključak da se pokrene izvanstranački »katolički dnevnik« donesen je na kolovoškom sastanku »hrvatsko-slovenskoga katoličkog đaštva«, održanom u Ljubljani 1912.²⁹ U prosincu 1912. u Rijeci su počele izlaziti »Riječke Novine«.³⁰ Prvi broj novopokrenutog dnevnika tiskan je 7. prosinca 1912., da bi se već sljedećeg dana pojavio na riječkim ulicama među potencijalnim čitateljima. Urednici su mu bili R. Eckert i P. Rogulja te vlč. Milan Pavelić,³¹ Milko Kelović i Ivan Grohovac.³² Iako »Riječke Novine« nisu bile službeno glasilo HKP-a, njegovi su pripadnici držali da je list »započeo jednu novu epohu u životu hrvatskih organiziranih katolika«.³³ Na Badnjak 1912. »Riječke Novine« objavile su uvodnik u kome je izneseno stajalište prema »čisto narodnoj unutarnjoj politici hrvatskoga naroda«.³⁴ U njemu je svakako bilo najza-

²⁵ *Isto*, 322-333; J. ŠIDAK i dr., *nav. dj.*, 290.

²⁶ Vidi: J. ŠIDAK i dr., *nav. dj.*, 219; M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1973., 333; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 214-216; P. GRGEC, *nav. dj.*, 72-74.

²⁷ O B. Škrivaniću opširnije vidi: [Darko DEKOVIĆ, ur.], *Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo vrijeme*, ZR, Matica hrvatska – Ogranak Rijeka, Rijeka, 1997.

²⁸ P. GRGEC, *nav. dj.*, 185.

²⁹ J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 307-308.

³⁰ J. HORVAT, *Povijest novinstva Hrvatske*, Stvarnost, Zagreb, 1962., 374; Stanislav ŠKRBEČ, *Riječka zvijezda Gutenbergove galaksije. Tiskarstvo Rijeke i hrvatske glagoljske tiskare*, Tiskara Rijeka d.d., Rijeka, 1995., 305; Jasminka MILETIĆ, »'Riječke Novine' i Hrvatski katolički pokret«, u: [Z. MATIJEVIĆ, ur.], *Hrvatski katolički pokret*, 403-407.

³¹ O životu i radu M. Pavelića opširnije vidi: Josip BADALIĆ, »Pjesnik Milan Pavelić i Hrvatski katolički pokret«, *Marulić*, 22/1989., br. 6, 733-737; ISTI, *Milan Pavelić, svećenik i pjesnik (Životopis)*, Vlastita naklada autora, Zagreb, 1972.

³² Vinko ŠKAFAR, »Bernardin Škrivanić i ljubljanski biskup Anton Bonaventura Jeglič«, u: [D. DEKOVIĆ, ur.], *nav. dj.*, 146.

³³ »Aristid hrv. kat. pokreta«, *Narodna Politika* (dalje: NP), Zagreb, 8/1925., br. 11, 5.

³⁴ »Naše stanovište u politici«, *Riječke Novine* (dalje: RN), Rijeka, 1/1912., br. 14, 1.

nimljivije to da se uredništvo izjasnilo za »narodno jedinstvo južnih Slavena«.³⁵ Prihvatanje načela »narodnog jedinstva« Srba, Hrvata i Slovenaca, ali i Bugara, imalo je za posljedicu da su »Riječke Novine« s neskrivenim simpatijama pisale o »pobjedonosnoj borbi južnih Slavena protiv Turaka«,³⁶ odnosno o balkanskim ratovima (1912.-1913.). Svaki vojnički uspjeh slavenskih saveznika – Srba, Crnogoraca i Bugara – držan je i uspjehom Hrvata: »Slavenske su pobjede promijenile status quo na Balkanu, a nema sumnje, da će prestati i status quo u unutarnjoj konstelaciji [Austro-Ugarske] monarhije, te će doći do ustavnih promjena – bilo na trijalističkoj bilo na federalističkoj bazi.«³⁷ Ubrzo nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata »Riječke Novine« bile su zabranjene (1914.).³⁸

Organiziranje Hrvatskoga katoličkog seniorata (1912.-1913.)

Godine 1912., na poticaj krčkoga biskupa dr. Antuna Mahnića,³⁹ pokretača HKP-a, započelo se s osnivanjem Hrvatskoga katoličkog seniorata.⁴⁰ Neposredni prethodnik Seniorata bio je Sekretarijat, tj. središnje tijelo u kome su bila centralizirana vodstva svih organizacija HKP-a.⁴¹ Konstituirajuća sjednica Seniorata održana je 30. ožujka 1913. u – Ljubljani.⁴² Seniorat nije bio originalni izum hrvatskih organiziranih katolika. On je, kao oblik vođenja katoličkih udruženja, postojao i u drugim zemljama (Slovenija, Austrija). Članstvo Seniorata birano je, u načelu, iz redova završenih studenata, bivših članova hrvatskih katoličkih akademskih društava (»Domagoj«, »Pavlinović«, »Dobriča«, »Hrvatska« i dr.) i bogoslovskih zborova (»Ferkić«, »Bakula«, »Akvinac«, »Duns Skot« i dr.). No seniorima su mogli postati pojedini katolički učitelji i učiteljice te drugi javni djelatnici koji nisu stekli akademsku naobrazbu, ali su se istaknuli svojim radom u raznim katoličkim organizacijama.⁴³ Odmah po svome osnutku Seniorat je postao članom »Hrvatskoga katoličkog narodnog saveza«, koji je bio središnji organ svih organizacija katoličkog pokreta u banskoj Hrvatskoj.⁴⁴ Već u prvoj godini svoga postojanja Seniorat je imao oko 150 članova.⁴⁵

³⁵ Detaljnije o genezi priklanjanja dijela organiziranih hrvatskih katolika ideologiji jugoslavenstva vidi: J. KRIŠTO, »Katoličko priklanjanje ideologiji jugoslavenstva«, *Časopis za suvremenu povijest* (dalje: *ČSP*), Zagreb, 24/1992., br. 2, 25-45; ISTI, *Prešućena povijest*, 288-289, 310-312.

³⁶ »Prvi predsjednik H[rvatske] P[učke] S[tranke]. Povodom druge obljetnice smrti dra Petra Rogulje (19. II. 1920-19. II. 1922.)«, *NP*, 5/1922., br. 39, 1.

³⁷ »Balkan i jugoslavenstvo pitanje«, *RN*, 2/1913., br. 180, 2.

³⁸ O okolnostima pod kojima su prestale izlaziti »Riječke Novine« opširnije vidi: Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike*, 38.

³⁹ Opširnije o životu i djelu biskupa Mahnića vidi: Antun BOZANIĆ, *Biskup Mahnić pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb – Krk, 1991.

⁴⁰ *Isto*, 109.

⁴¹ J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 303.

⁴² P. GRGEC, *nav. dj.*, 214.

⁴³ *Isto*, 215.

⁴⁴ Vidi: J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 292.

⁴⁵ [UREDNIŠTVO], »Na pragu drugoga decenija«, *DV*, 1913., br. 1-2 (5. studenoga), 14.

Osim što su imali odlučujuću riječ u uređivanju »Riječkih Novina«, seniori su odigrali ključnu ulogu u organiziranju Drugoga hrvatskog katoličkog kongresa (sastanka), održanog u – Ljubljani (1913.).⁴⁶

Seniorat je svoje djelovanje nastavio i tijekom Prvoga svjetskog rata, pridonoseći razmjerno svojim snagama rastakanju Austro-Ugarske Monarhije i stvaranju Kraljevstva/Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.⁴⁷

Nestanak katoličkog Seniorata iz hrvatskoga društvenog i javnog života uslijedio je nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (1941.).⁴⁸

Osnutak »Narodno-obrambene sekcije« HKAD »Domagoj« i njezini ciljevi (1913.)

Neustavno razdoblje i vladavina komesara/bana I. pl. Skerleca te onemogućavanje slobode tiska bili su poticaj za potajno djelovanje nekih zagrebačkih bogoslova i mladih svećenika, članova »Zbora duhovne mladeži zagrebačke«⁴⁹ i Seniorata. Bogoslovi Pavao Jesih,⁵⁰ Matija Markov, Vid Blažinčić i Ćuk te vlč. Mihovil Ivšić⁵¹ upustili su se u osnutak – »tajne tiskare«, u kojoj su »hektografirali« (umnožavali) cirkulare (okružnice) i slali ih »pouzdanim mladim svećenicima, učiteljima i intelektualcima«.⁵²

U prvoj je okružnici, između ostalog, stajalo sljedeće: »Štampu plijene. Nema sveze između provincije i centrama. Mi moramo doći do naroda! A kako? Eto letcima. Šaljemo letke za svećenstvo i puk. U letcima na svećenstvo tumačit ćemo naše namjere, sakupljati novac za hrvatsku školu na Rijeci i širiti 'Riječke novine'. – U letcima za puk obradit ćemo najaktualnija pitanja našega narodnoga života. Zasada namislismo obraditi ova tri pitanja: Rijeka, financijska nagodba i izbori. Već izbija zadnji sat! Zar ćemo šutjeti? Tuđinac mora vidjeti, da još živimo, da se iza ove zapretane vatre skriva živa žeravica, koju su

⁴⁶ Opširnije vidi: J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 310-325 (potpoglavlje: »Riječke novine i Drugi hrvatski katolički kongres«). Također vidi: Z. MATIJEVIĆ, »Poticaji i organiziranje II. hrvatskog katoličkog kongresa u Ljubljani i referat dr. Janka Šimraka o vjerskom jedinstvu Slavena (1913.)«, *ČSP*, 33/2001., br. 3, 707-723.

⁴⁷ Vidi: J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 327-366 (poglavlje: »Hotimično poništenje Hrvatske – na Istoku (1914.-1918.)«; Z. MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički seniorat i politika«, 132-150.

⁴⁸ Lav ZNIDARČIĆ, »Prvi hrvatski katolički sastanak prije stotinu godina. Dokumenti«, *Kolo*, Zagreb, 10/2000., br. 2, 415-419.

⁴⁹ Opširnije vidi: Josip BUTURAC, *Povijest Zbora duhovne mladeži zagrebačke 1836-1936*, Zagreb, 1937., 69-90 (potpoglavlje: »Zborova renesansa 1900-1914«).

⁵⁰ P. Jesih rodio se u Zagrebu 29. prosinca 1890., a umro je u Rimu 31. listopada 1963. Studij teologije završio je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Godine 1913. zaređen je za svećenika. Bio je član HKS-a. Uredio je tri godišta »Seniorskog Vjesnika« (Zagreb). Godine 1935. imenovan je prebendarom (nadarbenikom) Prvostolne crkve u Zagrebu. Od kolovoza 1946. boravio je u inozemstvu. Pokopan je u prebendarskoj grobnici na zagrebačkom groblju Mirogoj. Napisao je knjigu o kardinalu Alojziju Stepincu: *Crvena ruža na oltaru* (Rim, 1951.)

⁵¹ M. Ivšić rodio se u Slavonskoj Orahovici 28. srpnja 1887., a umro je u Zagrebu 6. veljače 1972. Studij teologije završio je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 1911. Bio je član HKS-a. Godine 1920. imenovan je predavačem na zagrebačkome Bogoslovnom fakultetu. Od 1928. predavao je na Ekonomskoj komercijalnoj višoj školi u Zagrebu. Na istom je učilištu tri puta bio dekan (1934./1935.; 1935./1936. i 1944./1945.). Godine 1947. komunističke su ga vlasti osudile na dvije godine strogog zatvora i tri godine gubitka svih građanskih prava.

⁵² V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 23.

inzultom svojim ražarili, i oni se moraju opeći na toj žeravici. Mora se rasplamtjeti vatra duševne revolucije hrvatskoga naroda!«⁵³

Osnutak »tajne tiskare« i njezino djelovanje glede razbijanja cenzure tiska u banskoj Hrvatskoj bili su svojevrsni početak razmišljanja o potrebi osnutka jedne nove sekcije unutar HKAD »Domagoj« – »Narodno-obrambene sekcije«.

Cirkulari koji su sljedećih mjeseci umnožavani u bogoslovskoj tiskari i razasijani na brojne adrese pripadnika HKP-a i njihovih istomišljenika, donosili su uglavnom ono o čemu se »raspravljalo na povjerljivim sastancima 'Narodno-obrambene sekcije' Domagojaca i nekih članova 'Zbora duhovne mladeži zagrebačke'«.⁵⁴

U prvom broju »Đačkog Vijesnika« za akademsku godinu 1913./1914., u rubrici »Narodna obrana«, »domagojac« K. Firinger objavio je članak »Naš narodnoobrambeni rad«, u kome je, između ostalog, ustvrdio sljedeće: »U životu naroda vidimo dvije stalne značajke, koje dovode opstanak svakoga naroda u krizu. Prva je značajka miješanje domaćeg žiteljstva sa drugim žiteljstvom, a druga, koja se javlja kao posljedica prve, je borba radi asimilovanja. [...] Hrvatski narod, kojemu danas nastoje svi susjedi sa sve četiri strane svijeta oduzeti jezik, kulturu i ime, i kojemu se radi o glavi, mora se najintenzivnije baviti tim pitanjem svog opstanka. [...] Hrvatsko katoličko đaštvo, kojemu je hrvatstvo program, počinje da iskupljuje ono, što duguje svojem narodu. Mnogo je ranjivih mjesta na organizmu hrvatskog naroda, u mnogim krajevima postoji sustavni program za uništenje našega življa, a na našoj je mladeži, da to spriječi. Možemo li dopustiti da nam i jedne jedinice našega hrvatskoga naroda nestane, da se izgubi u tuđem, neprijateljskom elementu? Pomislamo samo na Slavoniju, Rijeku, Istru, Međumurje, Bunjevce, Šokce i Vodene Hrvate po Ugarskoj, tisuću Hrvata po Americi – i počnimo!«⁵⁵

U članku pod znakovitim naslovom – »Naš razvitak«, Firinger je raščlanio dotadašnji desetogodišnji život HKP-a te je ustvrdio da su u njemu jasno prepoznatljive tri generacije: 1. »filozofsko-apologetska«, 2. »socijalna« i 3. »narodno-obrambena«.⁵⁶

Konačni cilj »narodno-obrambene« generacije HKP-a trebao je biti: »Jačanje individualnosti hrvatskog naroda na svim linijama, u pozitivnom i negativnom smjeru, sve do krajnjih konzekvencija.«⁵⁷

Da bi se ostvario postavljeni cilj, pripadnici »treće« generacije HKP-a morali su raditi: a) »pozitivno«, tj. aktivno jačati hrvatski narod, i b) »negativno«, odnosno »defanzivno«, tj. suzbijati svako slabljenje i štetan utjecaj »na naš narod«.⁵⁸

»Rad za naš narod« trebao se odvijati: 1. u hrvatskim zemljama, tj. »u zemljama u kojima je naš živalj u većini, i u kojima ima makar i ograničenu samoupravu (Hrvatska, Dalmaci-

⁵³ Nav. prema: P. GRGEC, *nav. dj.*, 207. U istom su letku zagrebački bogoslovi pisali i sljedeće: »Nije svejedno, što i kako sudi o nama Evropa. Javno mnijenje u mnogom koristi. Mi moramo dobiti za sebe simpatije javne štampe. Zato treba pisati u sve velike engleske, francuske i druge novine« (P. GRGEC, *nav. dj.*, 207-208).

⁵⁴ V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 23.

⁵⁵ K. F. [IRINGER], »Naš narodnoobrambeni rad«, *ĐV*, 1913., br. 1-2 (5. studenoga), 10-11.

⁵⁶ K. BORETIĆ [K. FIRINGER], »Naš razvitak«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 35-36.

⁵⁷ K. FIRINGER, »Nacrt za narodnoobrambeni rad«, *ĐV*, 1914., br. 9-10 (5. veljače), 81.

⁵⁸ *Isto.*

ja, Bosna, Istra)«,⁵⁹ 2. među hrvatskim manjinama, tj. »u svim krajevima, gdje je naš elemenat prema tuđem elementu u manjini, gdje je ugrožen (Slavonija, Istra, Zadar, Rijeka, Ugarska)«⁶⁰ i 3. protiv tuđinaca.⁶¹

Glavni neprijatelji hrvatskog naroda protiv kojih su se članovi N-OS-a trebali boriti bili su: Njemačka i Italija te Mađari i Židovi.⁶²

Prema Firingerovu shvaćanju »nijemstvo« je bilo »prvi« hrvatski »narodni neprijatelj«: »Nagli porast unutarnjeg razvitka, izolovani položaj prisiljuje reprezentanta Nijemstva, Njemačko carstvo na ekspanziju prema vani. Ta težnja za ekspanzijom konkretizovala se u njemačkim kolonijama i u pokretu 'Drang nach Osten'.⁶³ U ovo drugo pitanje upletena je oficijelno Austro-Ugarska, a kao objekt izvođenja tog programa *smo mi*. Upliv je Nijemstva uopće na Hrvate velik. Inteligencija je većinom zaražena njemačkom kulturom [...]. U Hrvatskoj, a osobito Slavoniji kolonizovano je mnoštvo Nijemaca-seljaka, koje sada razni vanjski agitatori organizuju, da podignu u njima agresivnost i svijest njihove zadaće. Slavenske kolonije prelaze i u Bosnu, koja tako ima osim svog njemačkog seljačkog staleža još i jaki njemački činovnički i časnički stalež, a ovi prelaze još i u Dalmaciju. Nijemstvo [...] u Hrvatskoj (gdje ih ima 130.000) se budi, istom je defenzivno. Ako budemo pustili da i kod nas pređe u ofenzivu, gubit ćemo mnogo. Ako ih kod nas oslabimo, sigurniji smo i prema onima vani, a ako osile i oni, koji su kod nas, kako ćemo se istom obraniti od onih vanjskih.«⁶⁴

Italija je, prema Firingerovu mišljenju, bila druga glavna opasnost za Hrvate: »Italija, južnjačka država, koja se također naglo i snažno razvija i pokazuje veliku ekspanzivnost. Južnjački temperamenat, koji se nije mogao smiriti ni pustolovinama abesinskim ni tripolitanskim, usplamćuje u cijeloj onoj masi čežnju za nespašenim latinskim pokrajinama i za zatvorenim talijanskim Jadranskim morem. Obala je Jadrana već kroz stoljeća predmet borbe između Romstva i Hrvatstva, a iz tog boja izašlo je Hrvatstvo kao pobjednik. Do-

⁵⁹ »U ovim krajevima (ukoliko nijesu i nacionalno ugroženi kao Slavonija, zapadna Istra, Zadar) glavni je rad podignuti hrvatski živalj na što kulturniji stupanj, podići ga intelektualno, prosvjetno i gospodarski. Zapravo bi zadaća narodnoobrambenom radu morala biti nastojanje za što većim zbliženjem tuđinaca u zemlji vladajućem elementu, za asimilacijom tih tuđih elemenata, te bi to bio pravi, pozitivan rad. No mi još nemamo toliko snage u sebi, da u taj rad uložimo glavnu snagu, već smo ovdje prisiljeni glavno težište postaviti na negativnu stranu, na jačanje domaćeg elementa« (*isto*).

⁶⁰ »Trebaju sve ove prilike dobro poznavati, znati položaj vlastitog i tuđeg elementa, s vlastitim elementom doći u što čvršći saobraćaj, ojačati ga i organizovati, dići mu narodnu svijest, mnogo, vrlo mnogo raditi, a o *sve-mu što manje govoriti*. Ovamo ide i briga za iseljenike, njihovo organizovanje i eventualno koncentrovanje i jačanje veza sa materom zemljom. Zemlje, u koje se naši ljudi useljuju, ne brinu se jako mnogo za svoje useljenike, zato se već o njima može posve otvoreno govoriti i pisati« (*isto*).

⁶¹ »Tuđinci što zadiru u našu interesnu sferu, i što priječe razvitak našem narodu, jesu zapreka, koju moramo, hoćemo li doći do cilja, ukloniti ili uništiti. Upliv tuđinaca je izvanjski t. j. pritisak, što ga na nas izvode drugi izvan našeg teritorija, i unutarnji, zapreka, što je čini tuđi elemenat, koji se već udomio na našem teritoriju i toliko već osilio, da nam u našoj kući smeta. Borba proti tuđincima i svakom tuđem štetnom utjecaju je ovdje negativno, defenzivno polje, na koje smo sasvim stjerani i čim se nažalost moramo *najviše baviti*« (*isto*).

⁶² K. FIRINGER, »Naši narodni neprijatelji.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 114-115.

⁶³ Vidi: n., »'Drang nach Osten.'«, *ĐV*, 1914., br. 17 (5. svibnja), 149.

⁶⁴ K. FIRINGER, »Naši narodni neprijatelji.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 114. Također vidi: F., »'Deutscher Schulverein' i Hrvati«, *ĐV*, 1914., br. 7-8 (20. siječnja), 65.

maći romanski živalj stjerali su Hrvati na Zadar, Rijeku, zapadnu Istru i Trst, te bi s ovima brzo svršili, da ove umjetno ne podržava Italija. Brojna bi nadmoć Hrvata i Slovenaca došla do svoje vrijednosti, da tu nije iza leđa diplomatski aparat, saveznički obziri, kapital, novac, 'Dante Alighieri'⁶⁵ i t. d. Uz ovo vanjsko umjetno podržavanje, uz novčane žrtve, i kraj stvaranja renegata, prelazi taj elemenat, koji inače nije daleko od degenerovanosti, u ofenzivu, te odnarođuje našu djecu. Pomažu mu mnogobrojni 'regnicoli', talijanski odgoj primorske inteligencije i u novije doba kapital i poduzeća iz kraljevine po Primorju, koja tako naš elemenat dovede u gospodarsku zavisnost. Obrana proti njima mora biti kao i proti Nijemcima, t. j. uništiti najprije domaćeg neprijatelja, a onda istom dobro se čuvati vanjskog.«⁶⁶

Treći su neprijatelj bili Mađari: »Vanredno energičan, lukav, diplomatski narod. Gotovo sami na svijetu, u svojoj vlastitoj zemlji manjina, znali su se ipak po nesređenim prilikama dočepati posvemašnje hegemonije i sve ostale učiniti bespravnima. Uvidiv da nema pravog razvoja bez mora, bacaju se svom energijom, da se dokopaju komada morske obale, da ostvare svoj san, jedinstvenu mađarsku državu od Tatre sve do mađarskog Jadrana. I stoga sve uže spajanje Hrvatske u državnu zajednicu, kolonizacija Slavonije, željeznice, zajednički uredi, škole,⁶⁷ politika, osiromašivanje, stvaranje precedensa pravilom i t. d. Međumurje je njihovo, s Rijekom imaju čvrsto uporište, sada dolazi još – iz vlastba hrvatske morske obale. Porast upliva u Hrvatskoj je izvanredan, ali i to još nije zadovoljilo njihovu ambiciju, hoće još i Bosnu i Hercegovinu. I ondje počinju kolonizirati i osnivati škole. Planovi i taktika su vrlo promišljeni, samo to sve prelazi njihovu snagu. Za jedan narod, koji u svojoj domovini čini manjinu, koji živi na račun toga, da uz nasilje vlada većinom, preopasno je, da se baca na velike pustolovine izvan kuće. Ima doduše veliku mogućnost dobitka, ali isto tako prijeti i mogućnost, da sve izgubi, i ono kod kuće. Tim uspjesima krivi smo dakle mnogo i mi sami, što smo uvijek stajali u defenzivi, a nijesmo prešli u ofenzivu, što smo dopustili da posve nesmetano rade proti nama, a nijesmo preneli borbu u njihovu kuću. Stoga najprije promijenimo taktiku.«⁶⁸

Posljednji su neprijatelj bili – »Židovi«: »Unutarnji neprijatelj. Došli su većinom posve siromašni iz Ugarske, stariji govore njemački, mlađi mađarski, gdjegdje i hrvatski, i danas su najimućniji ljudi u Hrvatskoj. Ima ih svuda, i u najzabitijem seocu, a gotovo isključivi su gospodari trgovine i industrije. Došli su kao tuđinci, a i danas se takovim osjećaju, zato toliko potpomažu sva tuđinska nastojanja i tako su pristupačni cionizmu. Nijesmo proti njima kao takovima, ali ne možemo dopustiti, da jedan tuđinac monopolizira najvažnije gospodarske grane u našoj domovini. Mi hoćemo da budemo u našoj domovini

⁶⁵ Vidi: »Lega nazionale.«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 44-45.

⁶⁶ K. FIRINGER, »Naši narodni neprijatelji.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 114-115. Također vidi: J. MATKOVIĆ, »Talijani u Dalmaciji.«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 178-181.

⁶⁷ Vidi: Ip., »Prva mađarska šegrtska škola u Hrvatskoj.«, *ĐV*, 1913., br. 3-4 (20. studenoga), 26; F., »Mađarske škole u Hrvatskoj.«, *ĐV*, 1914., 7-8 (20. siječnja), 64-65; -r., »Tuđinske škole u bjelovarsko-križevačkoj županiji.«, *ĐV*, 1914., br. 7-8 (20. siječnja), 64. O mađarskim školama u Hrvatskoj opširnije vidi: Ivan BALTA, »Julijanska akcija kroz mađarske škole u Hrvatskoj i Slavoniji te Bosni i Hercegovini krajem XIX. i početkom XX. stoljeća«, *Motrišta*, Mostar, 2001., br. 22, 79-96.

⁶⁸ K. FIRINGER, »Naši narodni neprijatelji.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 115.

gospodari, a drugima možemo dopustiti da samo razmjerno prema broju dolaze do važnosti. Oslabiti njihov upliv moći ćemo najbolje organizovanjem svoga elementa.«⁶⁹

»Narodno-obrambena« generacija HKP-a nije mogla, »osim ovih većinom čisto praktičnih stvari«, mimoći i »jedan čisto idejni svijet«. ⁷⁰ Naravno, bila je riječ o Slovencima i Srbima: »Ako naše djelovanje hoćemo postaviti na širi temelj, onda moramo posve razjasniti naš odnošaj prema našim po krvi i jeziku najbližim srodnicima i susjedima Slovencima i Srbima. S njima nas je vezala zajednička prošlost, veže nas sadašnjost, a vezat će nas i budućnost.«⁷¹

»Narodno-obrambena sekcija« HKAD »Domagoj« osnovana je »u jedanaestoj godini [postojanja] hrvatskog kat. pokreta«, ⁷² tj. 3. studenoga 1913.

Kratko vrijeme nakon svog osnutka, N-OS je postao važno mjesto okupljanja pripadnika HKP-a. Na »sijela« su dolazili ne samo »domagojci« nego i seniori, ali i izaslanici zagrebačkih bogoslova, koji su osnovali »analognu sekciju svoga zbora«. ⁷³

Djelovanje »Narodno-obrambene sekcije« HKAD »Domagoj« u akademskoj godini 1913./1914.

Tijekom svog djelovanja N-OS je redovito, svakog tjedna, održavao sastanke, na kojima se »predavalo i raspravljalo o važnim pitanjima«. ⁷⁴ »Sekcija« je imala trideset (30) članova. ⁷⁵ Ukupno je održano dvadeset i pet (25) »sijela« (sjednica), od kojih su dva (2) bila »izvanredna«, a tri (3) »uža«. ⁷⁶ Na redovitim je »sijelima« održano devetnaest (19) predavanja od kojih su neka, u većim ili manjim izvadcima, prilagođena za objavljene u

⁶⁹ *Isto.*

⁷⁰ K. FIRINGER, »Nacrt za narodnoobranbeni rad.«, *ĐV*, 1914., br. 9-10 (5. veljače), 81.

⁷¹ *Isto*, 81-82. Prema Roguljinu mišljenju, izrečenom nekoliko godina kasnije, »glavne ideje« vodilje treće, tj. »narodno-obrambene« generacije HKP-a, bile su: »pomirljivo shvaćanje kulturnog i političkog odnošaja prema Srbima, koje se završavalo u tom, da je prevladalo mišljenje o narodnom jedinstvu Hrvata, Srba i Slovenaca, u koje bi pristupili i Bugari; u kulturnim i prosvjetnim pitanjima bili su svi članovi te generacije za najintenzivniji pozitivni rad u narodu izbjegavajući po mogućnosti sukobe s liberalnim skupinama [...]; glede religioznih problema prihvatila se ta treća generacija svim oduševljenjem unije i čirilo-metodske misli [...]« (P. ROGULJA, »Pred zoru«, 134).

⁷² K. F.[IRINGER], »Prigodom osnutka narodnoobrambene sekcije 'Domagoja'.«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 41.

⁷³ P. ROGULJA, »Pred zoru«, 133.

⁷⁴ K. F.[IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'.«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

⁷⁵ *Isto.* U radu »Sekcije« sudjelovao je veći broj »domagojaca« i seniora: Josip Andrić, Bogdan Babić, A. Biščan, V. Blažinčić, Ciko, Čuka, M. Devčić, K. Firinger, Frković, Ferdo Galović, Vjekoslav Gortan, Augustin Gostinčar, P. Grgec, Habek, I. Hrženjak, M. Ivšić, Jambrišak, J. Janjić, P. Jesih, Pavao Lončar, Lukač, Stjepan Kanoti, Katanec, Đ. Kovačević, Božena Kraljeva, M. Kraljeva, Josip Kratina, Đuka Kuntarić, Lichtenberger, Madirazza, V. Magerl, Malnar, Maržek, Maretić, J. Matković, A. Mihić, N. Miletić, Milić, Orhelova, Stjepan Ožbolt, I. Pandžić, Ivo Pavić, Pavlinić, Ante Premužić, F. Premužić, Senjić-Tvrtković, Marijan Serdarušić, J. Smolčić, Vlado Smolčić, Vjekoslav (Hubert) Strauch-Grmović, Ivo Šimetin, K. Šponar, Ivan Šubašić, Tausk, Tomašić, Valentić, Josip Vandekar, B. Varga, Stjepan Varga, Visković, Vujčić, Zolner i Vinko Žganec. (V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173)

⁷⁶ K. F.[IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'.«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

»Luči«⁷⁷ i »Đačkom Vijesniku«.⁷⁸ 1. K. Firinger, »Ciljevi našega narodnoobranbenog rada«;⁷⁹ 2. P. Rogulja, »Naš narodnoobranbeni rad«; 3. Bogdan Babić,⁸⁰ »Srp. hrv. slovenski nacijonalizam«; 4. K. Firinger, »Podjela našeg narodnoobranbenog rada«; 5. V.[iktor] Magerl, »Žumberak«; 6. J.[osip] Janjić, »Njemačke kolonije u Bosni«;⁸¹ 7. P.[avao] L. [ončar],⁸² »Hrvati u zapadnoj Ugarskoj«;⁸³ 8. Ivo Pavić, »Đakovština«;⁸⁴ 9. Stjepan Kanoti, »Međumurje«;⁸⁵ 10. S. Kanoti, »Naš rad u Međumurju«; 11. Stjepan Ožbolt, »Vinkovački kraj«; 12. P. Rogulja, »Političko razmatranje«; 13. Vjekoslav Gortan,⁸⁶ »Narodnosne prilike u Istri«;⁸⁷ 14. V. Gortan, »Ekonomске prilike u Istri«; 15. V. Gortan,

⁷⁷ Vidi: HRVAT IZ ZAPADNE UGARSKE, »Zapadni ugarski Hrvati.«, *Luč*, 9/1914., br. 8 (20. travnja), 254-155. U komentaru članka stoji sljedeće: »Ovo je sastavni dio istoimene radnje, što izlazi u 'Đačkom Vijesniku'. Uredništvo donosi taj odlomak na ovom mjestu zato, jer ne spada strogo u narodno-obrambenu rubriku. – K –» (*isto*, 254).

⁷⁸ K. F.[IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

⁷⁹ Vidi: ISTI, »Naš narodnoobranbeni rad.«, *ĐV*, 1913., br. 1-2 (5. studenog), 10-11.

⁸⁰ B. Babić rodio se u Kotor-Varošu 6. veljače 1891., a umro je u Zagrebu 13. studenoga 1961. Završio je studij prirodopisa i kemije na Sveučilištu u Zagrebu. Od 1917. bio je profesor na srednjim školama u Sarajevu, Tuzli, Koprivnici i Zagrebu. Godine 1947. postavljen je za asistenta, a kasnije znanstvenog suradnika u Institutu za geološka istraživanja u Zagrebu. Bio je član HKS-a i HPS-a.

⁸¹ J-nj-ć. [J. JANJIĆ], »Njemačke kolonije u Bosni.«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 46. Također vidi: -V -, »Nijemci u Bosni.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 121-122.

⁸² P. Lončar rodio se u Novakima 11. siječnja 1886., a umro je u Zagrebu 31. ožujka 1956. Teologiju je studirao na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 1910. Obnašao je dužnost prefekta Nadbiskupskog sjemeništa na zagrebačkom Kaptolu (1915.-1935.) i podravnatelja Nadbiskupske gimnazije. Na zagrebačkome Bogoslovnom fakultetu predavao je retoriku i homiletiku (1921.-1941.). Kanonik Prvostolnog kaptola zagrebačkog i referent na Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu postao je 1940. Vlasti Nezavisne Države Hrvatske osudile su ga na smrt, ali je pomilovan nakon intervencije nadbiskupa Stepinca.

⁸³ O Hrvatima u zapadnoj Ugarskoj objavljeno je nekoliko napisa: HRVAT IZ ZAP. UGARSKE, »Hrvati u zapadnoj Ugarskoj.«, *ĐV*, 1914., br. 9-10 (5. veljače), 82-83; »Zapadni ugarski Hrvati«, *ĐV*, 1914., br. 11 (20. veljače), 91-93; ZAPADNI UGARSKI HRVAT, »Zapadni ugarski Hrvati.«, *ĐV*, 1914., br. 12-13 (5. ožujka), 102-106; HRVAT IZ ZAPADNE UGARSKE, »Zapadni ugarski Hrvati.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 115-118. Također vidi: F., »Hrvati u Ugarskoj.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 118-119.

⁸⁴ I. P-ć. [Ivo PAVIĆ], »Đakovština.«, *ĐV*, 1914., br. 16 (20. travnja), 140-142. Također vidi: »Đakovština.«, *ĐV*, 1914., br. 14-15 (30. ožujka), 122-123.

⁸⁵ O Međumurju je objavljeno više napisa: Mp. [V. ŽGANEC], »O zaboravljenom kraju.«, *ĐV*, 1913., br. 1-2 (5. studenoga), 11-12; ISTI, »Zemljopis Međumurja.«, *ĐV*, br. 5-6 (20. prosinca), 43; Mesop. [V. ŽGANEC], »'Spomenica' o 50-godišnjici otcijepljenja Međumurja.«, *ĐV*, 1914., br. 7-8 (20. siječnja), 62-64; S. B., »'Narodna statistika' i Međumurje.«, *ĐV*, 1914., br.19-20 (15. lipnja), 181-182.

⁸⁶ V. Gortan rodio se u Bermu, 7. listopada 1892., a umro je u Zagrebu 27. srpnja 1966. Studij prava započeo je u Beču, a nastavio u Zagrebu, gdje je diplomirao. Godine 1928. stekao je doktorat prava. Pod Krekovim se utjecajem posvetio zadrugarskom pokretu. U razdoblju od 1914. do 1919. vodio je Gospodarsko društvo i Kreditnu zadrugu u Baderni. Nakon sklapanja Rapallskog ugovora (1920.) doselio je u Zagreb, gdje je bio jedan od utemeljitelja Zadružne sveze (1921.). Od 1940. bio je ravnatelj Glavnog saveza hrvatskih privrednih zadruga. Nakon 1945. radio je u Privremenom odboru za sređivanje prilika u zadrugarstvu u Hrvatskoj, a bio je i član Upravnog odbora Glavnoga zadružnog saveza u Beogradu. Bio je član HKS-a i HPS-a.

⁸⁷ O Istri je objavljeno nekoliko napisa: Vj.[ekoslav] G.[ORTAN], »Družba sv. Ćirila i metoda za Istru«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 43-44; -n, »Pučko školstvo u porečkom i puljskom kotaru.«, *ĐV*, 1914., br. 18 (20. svibnja), 156-157.

»Prosvjetne prilike u Istri«; 16. Stanko Deželić,⁸⁸ »Hrvatsko Zagorje«; 17. B. Babić, »Naš rad u praznicima«; 18. M. Devčić, »Narodni običaji – jačanje snage naroda« i 19. Marijan Serdarušić, »Muslimani u Bosni«.⁸⁹

Na dva »izvanredna sijela« predavanja su održali ing. Schön (»Ciljevi i rad 'Hrvatske narodne straže'«)⁹⁰ i Tausk (»Političke i ekonomske prilike u Ugarskoj«). U užim se »sijelima« raspravljalo o mogućem djelovanju među Hrvatima izvan Hrvatske.⁹¹

Prvu sjednicu N-OS-a, na kojoj je bilo prisutno trinaest (13) »domagojaca«, otvorio je, 3. studenoga 1913.,⁹² njegov pročelnik K. Firinger, student prava.⁹³ On je tada, između ostalog, rekao: »Pretprošlog decenija kozmopolitizam /naprednjaka/ je bio potisnuo svepravaški nacionalizam. Sada uslijed balkanskog rata digla se narodna svijest. Naročito jer su Nijemci stvorili plan 'Drang nach Osten', Madžari hoće na more, a Talijani kane pretvoriti Jadran u svoje more 'Mare nostrum' – a sve to preko naših leđa i preko naših lubanja. A još čeka rješenje pitanja našeg položaja prema Slovencima i Srbima. Mi moramo biti skoncentrirani u tri pravca, protiv invazije stranih elemenata; za naše samoodržanje; i oko sprečavanja emigracije našeg ljudstva u tuđinu s brigom za njih i reparaciju. Dakle, kompleks pitanja.«⁹⁴

Na Firingerove se riječi nadovezao P. Grgec, koji je ustvrdio da sada dolazi »narodno-politička« epoha u razvoju HKP-a, koja znači »prvo uvođenje politike u naše redove«.⁹⁵

Drugo »sijelo« N-OS-a, na kome je bilo prisutno šesnaest (16) »domagojaca«, održano je 8. studenoga 1913.⁹⁶ P. Rogulja, urednik »Riječkih Novina«, održao je »iscrpan referat« o »invaziji stranih elemenata na historijsko hrvatsko tlo«. U svom je predavanju istaknuo sljedeće: »U posljednjih par decenija osobito se zamjećuje jaka navala Nijemaca, jer Au-

⁸⁸ S. Deželić rodio se u Zagrebu 13. studenoga 1893., a umro je u rodnom gradu, 14. rujna 1951. Pravo je diplomirao u Zagrebu (1918.), a trgovačke je znanosti studirao u Zagrebu i Berlinu (Trgovačka visoka škola). Nakon studija posvetio se najprije bankovnoj struci te je tri godine bio službenik u zagrebačkim bankama. U razdoblju od 1919. do 1922. bio je tajnik Saveza novčanika i osiguravajućih zavoda u Zagrebu. Od 1926. honorarno je predavao na Ekonomsko komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Godine 1942. dodijeljen je Hrvatskom državnom društvenno-gospodarskom zavodu pri Ministarstvu za obrt, veleobrt i trgovinu kao predstojnik Odsjeka za studije i dokumentaciju.

⁸⁹ K. F. [IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

⁹⁰ Vidi: K. Đ., »Hrvatska narodna straža«, *ĐV*, 1913., br. 5-6 (20. prosinca), 41-43.

⁹¹ K. F. [IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

⁹² U Grgecovoj je knjizi pogrešno navedeno da je prva sjednica održana 13. studenoga. (Vidi: P. GRGEC, *nav. dj.*, 237)

⁹³ V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173; [A. KRMPOTI], priredio, *nav. dj.*, 23; P. GRGEC, *nav. dj.*, 237.

⁹⁴ Nav. prema: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 173-174. Usp. [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 23. Prema Grgecu Firinger je rekao i sljedeće: »Naši su stari političari bili plitki, njihovi su govori bili nerealni, bez oslonca u statističkim i biološkim podacima. Mi smo bili potlačen slavenski narod, koji je mogao mnogo naučiti od narodnoobrambenih metoda, kojima su se služili Poljaci, Česi, pa i Slovenci. Naše zanimanje [...] mora obuhvatiti ne samo Hrvate u Banovini, Bosni i Hercegovini, Istri i Dalmaciji nego i u Ugarskoj, u Italiji, u sjevernoj i južnoj Americi, u Australiji i Novom Zelandu. Ni jedan narod na svijetu, osim možda Iraca, ne daje tuđim narodima razmjerno toliko svoje krvi i radne snage koliko Hrvati« (nav. prema: P. GRGEC, *nav. dj.*, 237).

⁹⁵ Nav. prema: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 174; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 23.

⁹⁶ *Isto*. U Eckertovu je životopisu naveden pogrešan datum. Vidi: P. GRGEC, *nav. dj.*, 237.

strija od godine 1873. nije ništa drugo nego ekspozitura Prusko-Njemačke. Njemačke kolonije šire se Bačkom, Banatom, Srijemom pa i Slavonijom, i u novije vrijeme Bosnom. Sila se njihova temelji na organizaciji, koju izdašno pomažu iz Reicha, pa i austrijska vlada. Uz njemačke škole, gdje žilavo rade učitelji pa i pastori, germanizaciju pomažu kulturni klubovi 'Deutsche Lesesalons' u koje dolaze oficiri, činovnici, a i drugo općinstvo koje hoće biti 'otmjeno'.

Drugi neprijatelj nam je *madžarizacija*. I tu je koloniziranje sistematsko, službeno i privatno. Veleposjednici od reda su inostranci-madžaroni, i oni na svoja imanja namještaju za službenike i radnike samo Mađzare s njihovim porodicama. Vlada namješta Mađzare na željeznici, u finance, u vjeresijske zadruge. Društvo 'Julijan' diže mađžarske škole. Grof Andrassy upravo je u Bosni kolonizirao tri stotine mađžarskih obitelji.

Talijani rade najintenzivnije u Istri, pa po otocima, a po mogućnosti i u Dalmaciji /Zadar/ i to pomoću bogatih i od talijanske vlade dotiranih društava 'Dante Alighieri' i 'Lega nazionale'. Uvelike im ide na ruku austrijska vlada u mržnji na Slavene.

Dok ovi dolaze kao očiti neprijatelji, Srbi dolaze kao prijatelji, bar u novije vrijeme. /Upadica: 'Zato su još pogibeljniji!'/ Da li su nam opasni, to će trebati provjeriti. No, svakako je poželjno da se ugledamo u nacionalni prosvjetni i gospodarski rad u narodu, u njihovo 'Pobratimstvo' u 'Privrednik' i Zemljoradničke zadruge.

Posebnu pažnju moramo obratiti *muslimanima*. Proriču da će taj elemenat ubrzo propasti – ako je tako, neka to ne bude na našu štetu!«⁹⁷

⁹⁷ Nav. prema: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 174. A. Krmpotić donosi samo onaj dio Roguljina predavanja u kojim se govorilo o Srbima i muslimanima. Vidi: [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 24. Grgec je navedeni referat prenio u sljedećem obliku: »Austro-Ugarska od 1873. – razlagao je Rogulja – nije ništa drugo nego ekspozitura Njemačke, zato ona podupire njemačke kolonije, koje se šire osobito po južnoj Ugarskoj, po Srijemu i po Bosni. Katoličke njemačke kolonije manje su bile otporne i opasne od protestantskih kolonija, koje su s njemačkim čitaonicama, njemačkim pastorima i doseljenim oficirima i učiteljima uvlačile u sferu germanizacije i neka hrvatska sela. – Drugi je neprijatelj bilo mađarstvo. Grof Andrassy preveo je kojih 300 mađarskih porodica u Bosnu, ali ta se kolonizacija razbila na velikom prostoru. Kallay je pokušao s Talijanima, ali je i on propao. Zato su kolonije Mađara u Srijemu i u Slavoniji bile vrlo opasne. Slavonija je sa sjeverne strane bila gotovo odijeljena od Zagreba. Tko je iz Zagreba putovao u Osijek, morao je nekih pet puta mijenjati vlak, jer su od Virovitice pa do Našica svi dijelovi pruge bili izdanci pruga, po kojima se kolonizacija iz Mađarske razvijala u srce hrvatskih krajeva. Veliki posjednici u Slavoniji namještali su samo mađarske činovnike, biroše i najamnike. Julijansko društvo osnivalo je svuda privilegirane mađarske škole, u koje su polazila i djeca hrvatskih seljaka. Bilo je 60 takvih škola, a mađarski su propagandisti tražili da ih se osnuje još četrdeset. Moglo se statistički proračunati za koliko je godina slavonska Podravina imala postati potpuno mađarska. A za njom se imalo povesti i istočno Zabilogorje i velik dio krajeva oko Papuka. Mađarska je kolonizacija bila zavladała Rijekom, odakle je posezala za dijelovima Hrvatskog primorja od Sušaka do Kraljevice i za istarskom Liburnijom ispod Učke. – Treći neprijatelj hrvatskoga naroda bili su Talijani i talijanaši, koji su provodili odnarođivanje hrvatskog seljaštva u Istri. Društva 'Lega nazionale' i 'Dante Alighieri' raspolagala su milijunima, koje su im slali talijanski imperijalisti iz Italije. 'Družba sv. Ćirila i Metoda' i 'Hrvatska narodna straža' otkinuše svojim školama velik dio hrvatske seljačke djece u Istri iz ruku bezobzirnih tuđinskih šovinista, ali neprijatelji su bili uhvatili čvrste korijene u istarskim varošicama. Pošto je razložio protuhrvatsko djelovanje Nijemaca, Mađara i Talijana prešao je Rogulja i na kolonizaciju Rusina, Čeha i Srba u Slavoniji i u drugim mješovitim krajevima. Ustanovio je da je starija hrvatska generacija počinila bezbrojne pogreške, jer je zanemarila socijalno podizanje hrvatskih staleža, u prvom redu seljaka, obrtnika i trgovaca. Nije bilo toliko važno pitanje jesu li Hrvati i Srbi jedan narod ili dva naroda. Bili oni što mu drago, oni su bili dva socijalna organizma među kojima je nužno postojala konkurencija i borba. Pogledajte – rekao je Rogulja – srpske zemljoradničke zadruge, Pobratimstvo, Privrednik, Srpsku banku, srpske političke stranke, i svagdje ćete vidjeti, da su se Srbi odijelili od Hrvata i da idu samo za svojom ekspanzijom. Imadu i uspjeha jer rade sistematski« (P. GRGEC, *nav. dj.*, 238-239).

Treća je sjednica N-OS-a održana 25. studenoga 1913. »Domagojac« B. Babić potanko je govorio o »postanku *srpsko-hrvatsko-slovenskog nacionalizma*« i o njegovoj – »perspektivi«: »Austrija je područje 'Velike Njemačke', koja se hoće proširiti na istok, preko našeg teritorija. Hrvati radi svoga samoodržanja traže pomoć protiv Germana – jedni u savezu s Madžarima /unionisti-madžaroni/, a drugi, naročito u najnovije vrijeme, u Srba /nacionalisti/.

Nacionalisti vjeruju da će Austro-Ugarska uskoro propasti, jer uz nju su prislonjene veće narodne skupine koje su samostalne nacionalne države i koje reflektiraju na dijelove svoga naroda koji su sada još u mnogobrojnoj Habsburškoj monarhiji, to su: Nijemci, Poljaci, Rusini, Rumunji, Talijani pa Srbi. Za Srbe će se vjerojatno zauzeti Rusija.

Srbi, počevši od njihova ministra Garašanina do današnjih Pašićevih radikala snuju ovako: da će se kao neprijatelji Austrije sporazumjeti s podjednakim austrijskim neprijateljima Madžarima i kada dođe do raspada Habsburške monarhije da će Madžari tražiti i dobiti /od velikih sila/ put na more preko pojasa zapadne Hrvatske, a neće reflektirati na Srijem, Bosnu i Južnu Dalmaciju /da ne povećaju broj Slavena u Ugarskoj/ i taj bi dio pripao Srbiji.

To treba osujetiti! Kako? Hrvati treba da u takvom odlučnom času budu ujedinjeni, bilo trijalizmom ili konfederacijom u Habsburškoj monarhiji. Stoga je potrebno da se Austrija dotle održi. Liberalci-nacionalisti smatraju nas zato, 'austrofilima' iako to nismo. Oni naprotiv vjeruju i ispovijedaju da će snaga našega naroda u času raspada Austro-Ugarske biti u *jedinstvu* Srbohrvata u ujedinjenom našem narodu i da smo već na dobrom putu k tome.«⁹⁸

Nakon Babićeva predavanja riječ je uzeo »domagojac« Pandžić: »Narod tvore četiri elementa: krv /rasa/; zajednička prošlost /historija/; svijest /kultura/ i podjednake težnje za budućnost /aspiracija/.«⁹⁹ Budući da su njegove riječi izazvale »žestoku raspru«, pročel-

⁹⁸ Nav. prema: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 174-175. Također vidi: [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 24-25. Eckertov životopisac donosi sljedeći tekst Babićeva predavanja: »Rekao je da se nakon balkanskih ratova i nakon obračuna s Turskom svim Hrvatima nameće pitanje obračuna s Austro-Ugarskom. Hrvati nisu mogli da se s oduševljenjem bore za tu državu, koja ih je rascjepkala u pet, šest ili sedam pokrajina. Iz Zagreba, iz Sarajeva, iz Splita slali su neki hrvatski katolici u Beč Franji Josipu izjave odanosti. No, od toga nije bilo nikakve koristi Hrvatima. Događaji su mogli iznenaditi hrvatski narod i uništiti ga zajedno s habzburškom monarhijom. A kako će onda izgledati politička karta u hrvatskim zemljama? Hrvati moraju biti – rekao je Bogdan Babić – spremni na svako rješenje. Svašta se moglo očekivati od beogradskih karadorđevićevskih diplomata. Oni su se udružili s Grcima, Turcima i Rumunjima protiv Bugara. Pa zar se onda ne bi moglo dogoditi i to, da se ti ljudi kod diobe Austro-Ugarske slože s Mađarima i da im kažu: Nama Srijem i Bosna i Hercegovina do Vrbasa, a vama Mađarima izlaz na more preko Hrvatske i zapadnoga dijela Bosne!? Takvo se rješenje smatralo najstrašnijom nesrećom za Hrvate. Tu je mogućnost valjalo učiniti nemogućom. Kamo god Hrvati morali poći, trebalo je da pođu svi skupa! Srbi imaju svoju državu – razlagao je Bogdan Babić – a mi Hrvati trebamo biti ravnopravni s njima, jedino tako ćemo se moći afirmirati u novoj situaciji, koja je na pomolu. Babić je poslije toga analizirao pisanje srpsko – hrvatsko – slovenskih nacionalista te je izveo zaključak da je to borba samo za srpske interese, kojoj se ne mogu uspješno oprijeti ni stari Austrijanci u frankovačkim redovima a ni mladohrvati, koji ne misle na sve mogućnosti u kojima bi se Hrvati mogli naći. Velika Srbija ne može se suzbijati borbom za Beč i Peštu« (P. GRGEC, *nav. dj.*, 239-240).

⁹⁹ Nav. prema: V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 175.

nik »Sekcije« je predložio da se »o tome održi poseban referat i više referata, jer je u tome bit pitanja!«¹⁰⁰

Na kraju treće sjednice N-OS-a, Đuro (Đuka) Kuntarić¹⁰¹ zatražio je da se »u ovoj sekciji odviše ne teoretizira, nego neka se prvotno, kao podloga za buduća raspravljanja, prikaže kakvo je stvarno stanje u narodu. Jer ima u sekciji učesnika iz raznih strana Hrvatske, neka svatko opiše prilike u svojoj pokrajini, kraju, župi.«¹⁰² Kuntarićev je prijedlog bio prihvaćen.

Na sjednici N-OS-a, održanoj 20. siječnja 1914., »domagojac« V. Magerl govorio je o svom »Žumberku, gdje su žitelji Hrvati; na razmeđu kajkavaca i slovenskog narječja govore čistom štokavštinom; po vjeri su katolici ili unijati. »Prosvjeta im je na niskom stupnju jedva 20% muških, a 8% ženskih umiju čitati. Jako je iseljavanje mladog muškog svijeta u Ameriku. Čini se da je taj kraj između Hrvata i Slovenaca 'res nullius'.«¹⁰³

Dne 6. ožujka 1914. o Međimurju su svoje referate pročitali Tomašić¹⁰⁴ i Kanoti.¹⁰⁵ O istoj je temi predavanje održao i bogoslov Vinko Žganec,¹⁰⁶ na sjednici održanoj 1. travnja 1914.: »Žiteljstvo je pretežno poljodjelsko. Najviše plodne zemlje i šuma ima grof Festetić, i on radi racionalno sa strojevima, dok seljaci obrađuju svoju zemlju na najprimitivniji način. Voćarstvo i zadrugarstvo je slabo. Domaći obrt je košaraštvo. Međumurje je gusto naseljeno. Hrvata ima 75.000, a Madžara 4.000, pa ipak su oni pod Madžarskom a ne Hrvatskom i svi uredi, sudovi i škole su madžarske, samo vjeronauk se predaje – kajkavski!

Činovnici i učitelji su zgojlni Madžari i madžarizatori, tek svećenstvo je hrvatsko, jer Međumurje spada pod zagrebačku nadbiskupiju. Mlađe svećenstvo lijepo radi, uvodi štokavštinu i zato ima s vlastima neprilike. Narod nije svijestan. Madžare drži 'pravim ljudima' i 'gospodom', dok su mu Hrvati 'zagorska sirotinja'. Dokle ih ne osvijestimo, mala bi od Međumuraca korist bila hrvatstvu, ako ih i dobijemo u naš sklop.«¹⁰⁷

V. Gortan je održao tri predavanja – 28. travnja te 6. i 13. svibnja 1914. – o svom zavičaju. U jednome od njih rekao je sljedeće: »Relativna većina u Istri jesu Hrvati, a sa Sloven-

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Đ. Kuntarić rodio se u (Slavonskoj) Požegi 4. studenoga 1893., a umro je u istom gradu početkom studenoga 1983. Pravo je studirao u Zagrebu i Beču. U svom se radu posebno zauzimao za zadrugarstvo i socijalnu politiku. U Požegi je pokrenuo »Zadruhu dobre štampe«. Uređivao je »Požeške Novine«. Bio je član HKS-a i HPS-a.

¹⁰² V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 175.

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ Pročelnik »Sekcije«, u svome izvještaju, ne navodi Tomašićev referat o Međimurju. Vidi: K. F.[IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'«, *ĐV*, 1914., br. 19-20 (15. lipnja), 175.

¹⁰⁵ V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 175.

¹⁰⁶ V. Žganec rodio se u Vrtišincu kraj Čakovca 22. siječnja 1890., a umro je u Zagrebu 12. prosinca 1976. Etnomuzikolog i melograf. Jedno je vrijeme bio član HKS-a. Iz redova HKP-a istupio je nakon što se priključio »reformnom pokretu« nižeg svećenstva u Hrvatskoj (1917.-1924.). Nakon napuštanja svećeničkog zvanja, početkom dvadesetih godina 20. stoljeća, završio je pravni fakultet. U Zagrebu je od 1945. radio kao muzikolog i kustos Etnografskog muzeja. U razdoblju od 1948. do 1952. bio je znanstveni suradnik i direktor Instituta za narodnu umjetnost. Bio je član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

¹⁰⁷ V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 175. Pročelnik N-OS-a nije naveo Žgančev referat. (Vidi: K. F.[IRINGER], »Narodnoobrambena sekcija 'Domagoja'«, *ĐV*, 1914., br. 19-20/15. lipnja/, 175.)

cima apsolutna: 62%. Talijani su naseljeni samo po gradićima, ima ih 38%, ali su izborni kotari podijeljeni tako da Talijani imaju u 'Istarskom saboru' 24 zastupnika, a Hrvati sa Slovencima 19. Još je nepravedniji nerazmjer u školstvu. Vlada troši za 145.000 Talijana 200.000.- kruna, a za 225.000 Hrvata i Slovenaca 73.000.- Povrh toga imaju Talijani mnogo privatnih škola i dječjih zabavišta kojima odnarođuju narod, jer školsku djecu snabdijevaju učilima, odjećom, obućom, a roditelje nagrađuju novcem. Talijani dižu svoje škole u mjestima, gdje je sasvim malo Talijana ili ih uopće nema, kao na primjer u Tinjanu, rodnom mjestu biskupa Dobrile, preporoditelja hrvatstva u Istri. Opasno je naseljavanje Talijana iz Italije po istarskim gradićima u industriju.- Naša istarska 'Družba ćirilo-metodskih zidara' i 'Hrvatska straža' sa svojim su sredstvima mali David prema Golijatu, pa ipak uspijevamo, hvala rodoljubnom požrtvornom svećenstvu s nešto laika i našeg đastva.«¹⁰⁸

Prema Deželićevim zapisima, »nimalo utješni« nisu bili izvještaji I. Pavića o »Đakovštini« i S. Ožbolta o »Vinkovačkom kraju«, pročitani 20. veljače, odnosno 16. ožujka 1914. Oba su referenta s »boli u srcu« konstatirali, da je tu »hrvatska narodna svijest slabo razvijena i puk sebe općenito naziva 'Slavonci' za razliku od svjesnih Srba. Pučanstvo nazaduje zbog nerađanja djece, čemu je razlog gizda. Etnografski je Đakovština, bez sumnje najšareniji naš kraj. Hrvata ima 45% /?/ Srba 15%, Slovaka i Rusina 4%, Madžara 9%, a Nijemaca 27% /!!!/. Nažalost svećenstvo se više brine za svoja gospodarstva i udobnost nego za pastvu, jozefinskoga je duha, ali s malo primjese 'štrosmajerovštine'. [...]«¹⁰⁹

O »Hrvatskom zagorju« je referat – 25. svibnja 1914. – održao S. Deželić: »To je jezgra našeg 'ostatka ostataka nekoć slavnog kraljevstva hrvatskoga', najčišći hrvatski kraj, gdje su se rodili prvaci hrvatskog preporoda ilirci dr. Ljudevit Gaj i Ivan Kukuljević Sakcinski, a Vuk Karadžić ga proglasio 'Kranjcima', jer tu govore kajkavski, a Madžarima bi to bio pojas za vezu s Jadranskim morem. – Hrvatsko zagorje je prenapučeno, zemlja humovita i slaba, pa je pučanstvo siromašno, zato malo prosvjećeno. Nekoć znatnijim dijelom rodoljubno malo zagorsko plemstvo /Šljivari/ neznajući se snaći u savremenom obrađivanju zemlje prodaje svoja imanja, koja kupuju ispod cijene advokati, Židovi i banke u spekulativne svrhe. Ovdje je potrebno i upravo krajnje nužno da se radi socijalno i ekonomski po uzoru susjedne Slovenije.«¹¹⁰

P. Rogulja je, »u ovom ozbiljnom i zabrinutom skupu mladih rodoljubnih ljudi«, održao – 27. ožujka 1914. – svoje drugo predavanje, pod naslovom »Političko razmatranje«: »Dok su bezmalo svi Srbi u jednoj stranci, Hrvati su se sada grupirali u tri glavne stranke: u 'koalicionaše', koji imaju većinu, u 'pravaše' okorjele opozicionalce i u 'Seljačku stranku' za sada neznatnu po broju saborskih zastupnika, ali koja širi razgranato korijenje u seljački narod, a to je 85% Hrvata.

U većini su i zato na vlasti 'koalicionaši' koji su nastali fuzijom 'pokretaša', jednog krila 'pravaša' /milinovaca/ i ponešto 'unionista-madžarona', 'pokretaši' pod vodstvom Srbina

¹⁰⁸ V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 175-176.

¹⁰⁹ *Isto*, 176.

¹¹⁰ *Isto*.

Svetozara Pribićevića; a u buduće će ta prevlast biti sve jača, jer ta stranka može računati na podmladak samo iz liberalističkih i srpskih krugova. U narodnom pogledu /koji nas u ovaj čas prvotno zanima/ ova je stranka za narodno jedinstvo, za 'serbokroatizam'.

Antipod su u nacionalnom pogledu 'pravaši-frankovci' i 'Seljačka stranka – radićevci'. Karakteristika im je, kao svim malenim strankama, da imaju velike programe. U gospodarskom pogledu je 'Seljačka stranka' agrarna, ali više teoretski no u praksi; u kulturnim /vjerskim/ pitanjima obje su stranke neutralne /'računaju s popovima'/; nacionalno su velikohrvati; u taktici im je politika doktrinarna, jer je doktrinarskim frazama lakše predobiti pristaše širokih masa – ali su stvarno politički nemoćni. – Među 'pravašima', čini se da bi jedna grupa u duši bila za 'realnu' politiku ali se to boji otvoreno priznati, pa se ne usuđuje ući među 'vladinovce', ipak pravi vladi neke koncesije da bi postigla mrvu svoga programa.«¹¹¹

Rogulja je, nadalje, »opširno obrazlagao kako bi bila nužna neka nova stranka, ispravna, a realna, slična slovenskoj 'Ljudskoj stranci', ali jer Slovenci nemaju problema s religioznom raznorodnošću, valjalo bi preuzeti neka stanovišta iz njemačkog kršćanskog 'Centruma' – i još misliti na naše muslimane.«¹¹² Roguljine su riječi bile prvi nagovještaj osnutka političke stranke, kojoj će na čelu stajati bivši »domagojci«, odnosno budući članovi Seniorata. Dakako, radilo se o Hrvatskoj pučkoj stranci, osnovanoj neposredno nakon nestanka Austro-Ugarske Monarhije s političkog zemljovida Europe i osnutka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.¹¹³

Konačan rezultat rasprava vođenih na »sijelima« N-OS-a bilo je, iako »ne izričito«, prihvaćanje »shvaćanja naših prilika« onako kako su ih »iznosile 'Riječke Novine', koje su svojim držanjem prilično utjecale na mišljenje katoličkih javnih radnika i omladine«.¹¹⁴

Iako su, barem u početku, članovi N-OS-a svoj rad temeljili na »hrvatstvu«,¹¹⁵ oni su postupno, tijekom Prvoga svjetskog rata, došli do njegove, navodne, sinteze – »Jugoslavenstva«.¹¹⁶

Prema mišljenju samih domagojaca, N-OS je bio »najozbiljnija politička škola, koja je ikada postojala u Hrvatskoj sa zadaćom realnoga proučavanja hrvatskoga naroda i njegovih susjeda«.¹¹⁷

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata, N-OS više nije imao raison d'être.¹¹⁸

¹¹¹ Isto, 176-177; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 25.

¹¹² V. DEŽELIĆ ml., *nav. dj.*, 177; [A. KRMPOTIĆ, priredio], *nav. dj.*, 26.

¹¹³ O nastanku i djelovanju stranke hrvatskih katoličkih seniora opširnije vidi: Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike*.

¹¹⁴ P. ROGULJA, »Pred zoru«, 133-134.

¹¹⁵ Vidi: K. FIRINGER, »Nacrt za narodnoobranbeni rad«, *DV*, 1914., br. 9 i 10 (5. veljače), 81.

¹¹⁶ ISTI, »Naša narodnoobrambena generacija«, *Luč*, 17/1921., br. 2 (15. prosinca), 58. »Prije rata nijesmo dođuše dospjeli da u ovome nađemo potpunu formulaciju, no rat nas je doveo i do ove« (isto).

¹¹⁷ P. GRGEC, *nav. dj.*, 237.

¹¹⁸ »Narodnoobrambena naša generacija, to je neka naša romantična epopeja. Ona je bila nužnom i ona je svoju zadaću časno izvršila. Danas ona na svaki način nema više svoj raison d'[ê]tre. Iza oslobođenja došla su druga vremena. Danas se mi za svoj narodni opstanak nemamo više da borimo onako, kako smo se mi još prije sedam godina morali boriti. Unutar naših državnih granica našem je narodu njegov jezik u glavnom osiguran, dolazi socijalna, dolazi kulturna borba. Današnja naša generacija [...] treba da bude kulturno-socijalnom generacijom« (K. FIRINGER, »Naša narodnoobrambena generacija«, *Luč*, 17/1921., br. 2 /15. prosinca/, 58).

Zaključak

»Narodno-obrambena sekcija« HKAD »Domagoj«, nastala u burnim danima neposredno prije izbijanja Prvoga svjetskog rata, bila je svojevrsna »politička škola« mladoga hrvatskog katoličkog naraštaja okupljenog u HKP-u. Brojne teme koje su obrađivane na sastancima N-OS-a imale su za cilj bolje upoznavanje hrvatskoga naroda i njegova položaja u Austro-Ugarskoj Monarhiji, te pokušaj da se pronade optimalno rješenje za njegov svekoliki boljitak. Iako su u svome radu pošli od pretpostavke nužnosti jačanja hrvatskoga nacionalnog identiteta, članovi N-OS-a su uskoro, pod utjecajem Seniorata i »Riječkih Novina«, napustili svoje hrvatsko opredjeljenje i prihvatili njegovu, navodnu, sintezu – »jugoslavenstvo«.

Summary

»POPULAR-DEFENSIVE SECTION« OF THE CROATIAN CATHOLIC ACADEMIC SOCIETY »DOMAGOJ« (1913-1914)

Rather difficult political situation in the Civil Croatia during the period between 1912 and 1913 caused in the Croatian Catholic Academic Society »Domagoj« intention to found »Popular-defensive section« (PDS). At the same time, the censorship over the printing materials caused that the certain students of theology in Zagreb establish a secret print shop. The PDS was founded during the winter semester of the academic year 1913/1914. In this period the PDS had 25 meetings on which participants debated various problems related to the Croatian nation and its neighbours (Germans, Italians, Hungarians, Serbs, Slovenes). The members of Croatian Catholic Seniority and some students of theology in Zagreb attended these meetings, too. Under the influence of the Seniority the PDS gradually abandoned its primary Croatian standpoint and accepted South-Slavic point of view. After the World War I and creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes the PDS lost its raison d'être.